

Kádár Béla a kerekasztal-tárgyaláson, 1989

KÁDÁR BÉLA

MAGYAR GAZDASÁG A RENDSZERVÁLTÁS KÜSZÖBÉN

A Nobel-díjas lengyel irodalmár, Czesław Miłosz megfogalmazásában a múlt Közép-Európában nem történelem, hanem a mindenkor jelen alakítója. Tartós történelmi útítársként a negyedszázada összeroppant, több mint négy évtizedes politikai építményrendszer hagyatéka is közrejátszott a rendszerváltás és az azóta eltelt időszak mozgásterének, arculatának, teljesítményeinek alakulásában.

A második világháború győztes hatalmainak döntései nyomán Magyarország kiszakadt ezeréves politikai, kulturális, gazdasági kapcsolatrendszeréből. Az ország – a fejlődési gyökereitől s követelményeitől eltérő szovjet irányítási rendszer bevezetése és működtetése nyomán – lemaradt az európai és nemzetközi gazdasági fejlődésben. Elmaradt az alkalmazkodás a fejlett országokban kibontakozó tudományos-technikai forradalom és a globalizálódás követelményeihez, a gazdaság szerkezete elavult, a világpiac leértékelte a minőség, korszerűség szempontjából gyenge magyar termékeket, a viszonylagos működőképesség fenntartása mindinkább külföldi hitelek felvételére, eladósodásra támaszkodott.

A SZOCIALIZMUS GAZDASÁGI HAGYATÉKA

A szovjet hadigazdálkodási, fejlesztési koncepciók, nehézipari prioritások átvétele nyomán a KGST-együttműködést szolgáló anyag- és energiaigényes növekedési pálya alakult ki a magyar szakosodási előnyök, növekedési adósságok mellőzésével. A nyolcvanas évek első felének átlagában a nyersanyag- és tőkeszegény magyar gazdaság egységnyi GDP előállításához 40%-kal több energiát és 50%-kal több tőkét használt fel, mint az akkori OECD-országok. Nem ismeretes olyan közgazdasági vagy politikai csodarecept, amely ilyen szerkeszeti, versenyképességi hátrányt semlegesíteni tudna. Az első világháború előtt nemzetközi összehasonlításban még élenjáró arányú gépkivitel elérő Magyarország a rendszerváltás előtti évtizedekben csak a KGST és a „harmadik világ” országaiban tudott gépipari termékeket elhelyezni.

A versenyképesség elvesztése tükröződött a fejlett országokba exportált magyar termékek nyomott, az átlagimportáraktól messze lemaradó árszínvonalában. A nyolcvanas évek második felében egyharmaddal több magyar árut kellett adni egységnyi importért, mint három évtizeddel korábban. Külkereskedelemre utalt kis ország esetében ez gazdasági kivérzést jelent. A hagyatéka halmazati következményei e téren a legérzékenyebbek. Magyarország súlya a világ kivitelében 1938-ban 65 ezreléket, 1989-ben már csak 29 ezreléket tett ki. Ilyen kimagasló arányú világgazdasági térvészést csak a gyar-

matait veszítő Anglia és a válságba süllyedő Argentína szenvedett el.

A külkereskedelemben lecsapódó teljesítményromlás következményeit a vezetés külföldi hitelek felvételével igyekezett enyhíteni. Az ország külföldi adósságállománya 1970 és 1989 között egymilliárd dollárról 21 milliárd dollárra nőtt. A hajdani KGST-országok csoportjában Magyarország eladósodottsága kimagasló volt. Az egy főre jutó külső adósság 1989-ben 2000 dollárra rúgott Lengyelország 1200 dolláros, Csehszlovákia 500 dolláros nagyságrendjével szemben.

Az eladósodás mindinkább behatárolta a gazdaságpolitika mozgásterét, s még bonyolultabbá tette az ország függőségi viszonyait. Egyértelmű volt a függőség a Szovjetuniótól katonai, politikai és energiagazdálkodási téren. A nyolcvanas évek elejére viszont kritikus függőség alakult ki a nyugati pénzüpiactól, azonban a lengyel helyzettől eltérően nem a kormányoktól. A dualizmus fogalom az első világháború előtti időszakban az osztrák–magyar hatalom kettős jellegére utalt, a nyolcvanas években viszont kettős függőség jelölt.

A nyugat-európai országok mögötti hosszú távú leszakadás szemlélteti legjobban a magyar gazdaság összteljesítményét s az ebből fakadó lakossági közérzetet. Az eladósodással finanszírozott gulyáskommunizmus fogyasztási szintje kétségkívül kedvezőbb volt, mint a sorstárs KGST-országokban. Ez letagadhatatlanul javította az onnan érkezők értékítéletét a honi állapotokról. A visszaemlékezésre képes idősebb generációnak viszont volt összehasonlítási lehetősége a háború előtti Ausztriával, ahol az egy főre jutó GDP 1937-ben még 40%-kal, 1989-ben már 150%-kal volt magasabb, mint Magyarországon. Magyarországnál korábban jóval fejletlenebb országok, mint Portugália, Görögország, Spanyolország, Írország, Finnország, jócskán előrébb kerültek a vásárlóerő-paritáson számolt nemzetközi fejlettségi rangsorban.

A hagyaték része a tágabb értelemben vett infrastruktúra is. A magas növekedési ütemek elérése érdekében a szűkös erőforrások zömét a termelési szféra kapta a fizikai infrastruktúra rovasára. Az OECD-országok harmincéves átlagában a beruházások kétharmada az infrastruktúra, egyharmada a termelési szféra fejlesztését szolgálta. A magyar arány ennek éppen a fordítottja volt.

A nyolcvanas években már romló képet mutatott a gazdaság társadalmi környezete, humán infrastruktúrája is. Az élve születések számának csökkenése más országokénál korábban, alacsonyabb gazdaságfejlettségi színvonalon már a nyolcvanas évek elején elindult. A nemzetközi mezőnyben elért negatív rekordok az alkoholfogyasztás, a válások, az idegileg sérültek arányszámában, valamint a közművelődés, a magatartási, életviteli és munkakultúra színvonalának esése jelezték a lakosság szellemi, fizikai, pszichikai állapotának hanyatlását. Ezt sajátosan igyekezett ellensúlyozni az emberi erőforrások korábbinál hatékonyabb felhasználása, népnyelven a káderpolitika felpuhulása, nemesítése.

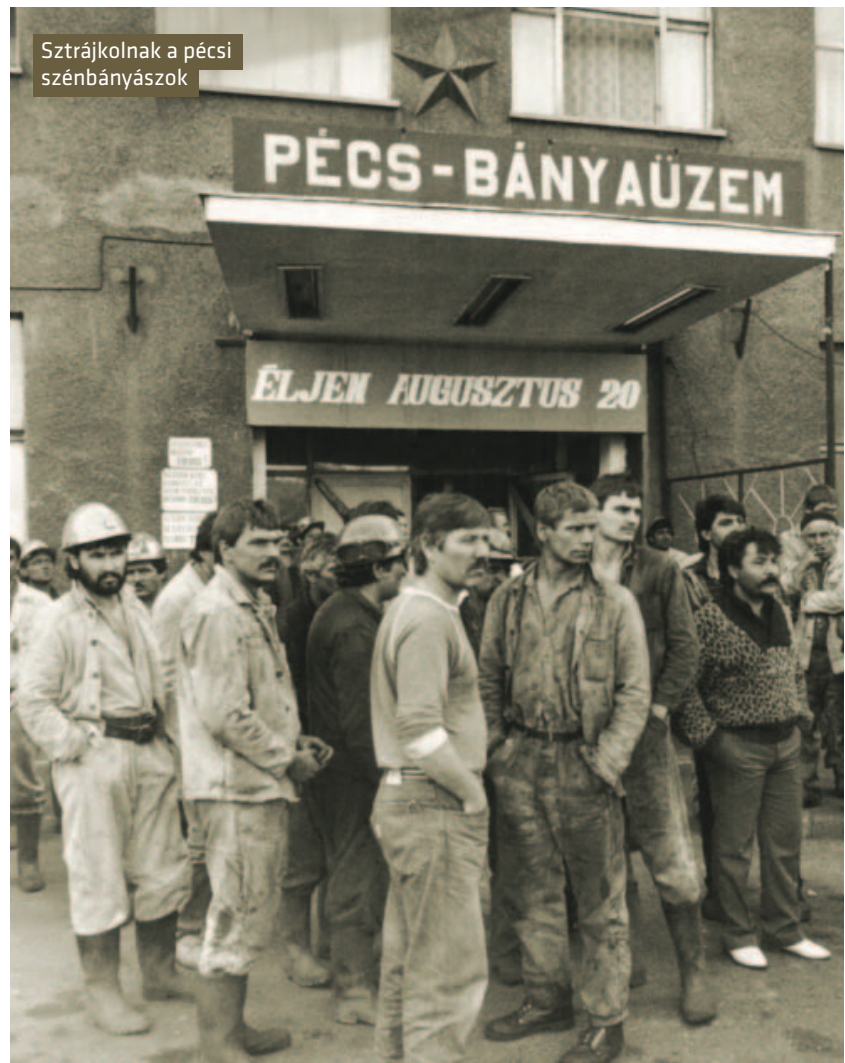
Az értékrend társadalmi mértékű megszilárdítását kétségkívül nem segítette, hogy a lakosság jövedelmein belül a teljesítménytől független társadalmi juttatások aránya 1989-ben már 39% volt az 1980. évi 31%-kal szemben.

Gyors lepusztulást mutatott a gazdaság természeti környezete. A természetvédelem elhanyagolása, a természet leigázására irányuló fejlesztéspolitikai és a környező országokból ér-

kező hatások következményeként Magyarország légtere és vizei a legszennyezettebbek közé kerültek Európában. A környezetszennyezés mértéke is közrejátszott a lakosság egészségi állapotának romlásában, másrészt igen súlyos környezetvédelmi terheket hagyott hátra a jövő számára.

RENDSZERVÁLTÁS VÁLSÁGBAN

A háború utáni túlélési-újrakezdési életerő felszabadulásából, a háború alatti hadigazdálkodás során felhalmozott műszaki-szervezeti ismeretek hasznosításából, a tulajdonkiszajátításokból, az infrastruktúra elhanyagolásából, majd a hetvenes évek hitelfelvételéből táplált mennyiségi fejlődés hajtóerői a rendszerváltás előtti évtizedre kimerültek. A magyar átalakulás sajátosságának vizsgálatánál viszonylag kevés figyelmet kapott az a körülmény, hogy a nyolcvanas évek végére átfogó növekedési válság jelei váltak láthatóvá. A gazdasági növekedés üteme már 1978 és 1987 között is a korábbi három évtizedes átlag egyharmadára, 1,8%-ra csökkent, majd egyéves stag-

Sztrájkolnak a pécsi szénbányászok

nálás után a GDP már 1%-kal, az ipari termelés 3%-kal, a beruházások 4%-kal estek vissza.

A mezőgazdaságban láthatóvá vált az ágazati válságjelek súlyosbodása. Az 1980. évi nemzetközi kamatrobbanás, illetve az IMF-megállapodással együtt járó „kamatpiacosítás” következtében a korábbi években elindított agrárberuházások költségei megugrottak, a különféle költségvetési szubvenciók és a mezőgazdasági termelés jövedelmezősége csökkent, az agrárberuházások 44%-kal zsugorodtak 1981 és 85 között. Így az 1981–85 közötti évek átlagához viszonyítva a juhállomány 29%-kal, a sertésállomány 15%-kal, a baromfiállomány 12%-kal volt alacsonyabb 1989-ben. Gyakorta hallható, hogy a rendszerváltás legnagyobb ágazati vesztese a mezőgazdaság, amely mindmáig nem érte el a három évtizeddel ezelőtti színvonalat. Nem feledhető viszont, hogy a visszaesés már 1990 előtt elkezdődött. Az átalakulás dinamikus erejének remélt lakossági gazdasági tevékenység az új adórendszerhez igazodó magatartás és az „átmeneti iparszüneteltetés” következtében 5%-kal csökkent.

Láthatóbbá váltak a korábban adminisztratív eszközökkel lefojtott pénzügyi egyensúlyhiány jelenségei. A korábbi évek viszonylag stabilabb fogyasztói árszínvonala 1988–89 átlagában már évi 16%-kal emelkedett. Ez felerősítette a bizalomhiányból fakadó gazdasági magatartásformákat, készletfelhalmozási spekulációkat, a kettős valutapiac kiszélesedését. Inflációval tisztítva csökkent a gazdálkodó szervezeteknek folyósított hitel- és a lakossági takaréket-állomány is.

A belső válságfolyamatokat elmélyítette, hogy az ország domináns partnere, a Szovjetunió, amellyel a külkereskedelmi forgalom egyharmada bonyolódott, mind erőteljesebben küszködött az elavult modell működtetésével és a hidegháborús konfrontáció terheivel. A gorbacsovi reformkísérletek sűrűjében kiéleződtek a szovjet termelési és elosztási rendszer zavarai is. A Szovjetunióba irányuló magyar kivitel növekvő hányada maradt ellentételezés nélkül. A létfontosságú szovjet energiahordozó- és nyersanyagszállítások csökkentése a magyar gazdaságban is zavarokat, devizagazdálkodási problémákat okozott. Ezt tetézték a nyugati betétkivonások. Az 1990. márciusi választások előestéjén az MNB devizataralékainak szintje 800 millió dollárra süllyedt, s ezzel az ország véveszen közel került a külső fizetéképtelenséghez. A devizagazdálkodási mozgáster eltűnt.

A történelemben a nagy politikai átalakulásokat, rendszerváltoztatásokat többnyire dinamikus gazdaságfejlődési szakasz előzte meg. A közelebbi múltban is ezt példázták az 1959–74 közötti spanyol, az 1960–89 közötti dél-koreai vagy az 1973–88 közötti chilei fejlemények. A dinamikus fejlődés időszakában kialakult kapacitások, erőforrások ugyanis bizonyos tartalékokat jelentenek a politikai átalakulással, modellváltással járó veszteségek, működési zavarok túléléséhez. A dinamikus időszakban megnövekvő várakozások pedig önbizalmat adnak az átalakítás végrehajtásához.

A negyedszázaddal ezelőtt kialakult magyar gazdasági helyzet tehát nem csupán abban jelentett előzmény nélküli történelmi kihívást, hogy egy döntő mértékben államosított gazda-

ságot kellett új növekedési pályára állítani, új partnerkapcsolati rendszerbe, piacgazdasági környezetbe illeszteni, hanem mindezt kibontakozó és felerősítő válság körülményei között kellett végrehajtani. A hadviselésben jól ismert, hogy ellenséges nyomás alatt az erőátcsoportosítás, manőverezés lényegesen nehezebb és nagyobb veszteségekkel járó feladat, mint a front nyugalmi állapotában. Az orvosi operációt is kerülik akut betegségtünetek esetén. Ez érvényes a gazdaságra is. A gazdaság krónikus betegségállapotának gyógyítása során elkerülhetetlen veszteségek mértékét tetézték az akut válságkezelés nehézségei.

A GAZDASÁGPOLITIKA KÖRNYEZETE

Történelmi sorsfordulóknál a reálgazdaság és a gazdaságpolitika mozgásterét mindenkor befolyásolja a külső feltételrendszer és az adott társadalmi-politikai környezet sajátossága. Már a máltai amerikai-szovjet megállapodás aláírása (1989. december 2.) előtt ismertté vált, hogy az átalakulás célja a piacgazdaság és a demokrácia megteremtését eredményező, erőszakmentes rendszerváltás. Az átalakuló országok stratégiai útmutatóul kapták az ún. washingtoni konszenzus forgatókönyvét, a pénzügyi stabilizáció-liberalizáció-privatizáció tripartitumát. Már a rendszerváltást megelőző időszak kormányzati lépései is e külső feltételek ismeretében alakultak.

A hidegháborút lezáró események felgyorsulása következtében a politikai szféra és a társadalom figyelme egyaránt a politikai átalakulás kérdéseire összpontosult. Az átalakulás főszereplői a politikusok és a jogászok voltak. Az átalakulás gazdasági kihívásai, feszültségcsoái, következményei érdemi pártpolitikai-kormányzati-társadalmi figyelmet nem kaptak, nem volt gazdasági kerekasztal. A számolás és mérés nem volt tantárgy az átalakítástani osztályban. Az ország valóságos gazdasági helyzetét jobban ismerők nem minden szorongás nélkül figyelték a piacgazdaság és a demokrácia egyidejű, felgyorsított ütemű, huszárvágtás bevezetésének várható fejleményeit.

A gazdaságra, társadalomra rátelepedő szocialista állam méretre szabása természetesen alapvető fejlődési követelmény volt. Átfogó válság kibontakozásának időszakában viszont az állam

feladatai mindenütt nőnek. Ilyenkor a méretre szabás igen nagy – a politikusok felkészültségét meghaladó – szakértelmet igényel. A gazdaság ellenőrzése természetesen nem rendőri feladat, de a gazdasági rendőrség feloszlátása az 1990. évi választások előtt egyértelmű jelzést adott, hogy szabad a pálya a hatalmi űrből, a korábbi átalakulási törvényből, a gazdaságpolitika elhanyagolásából fakadó lehetőségek kiaknázására. A gazdasági életben negyedszázada sem „szent emberek” működtek.

A kívülről kapott rendszerváltás-kivitelezési terv első szakasza, a pénzügyi stabilizáció, a költségvetési egyensúly megteremtése megkövetelte a különféle szubvenciók radikális csökkentését. Nem volt nehéz előre látni, hogy ebből adódóan a fogyasztás, a termelés és a beruházások már elkezdődött csökkenése felgyorsul, megnő a vállalati csődök száma. Zsugorodásnak indul a gazdaságban az importliberalizáció, a behozatal adminisztratív korlátozásainak felszámolása – különösen ellensúlyozó leértékelés nélkül – a legyengült belföldi vállalatok növekvő részét fosztja meg a belső piactól. A magyar árfolyam-politika viszont az infláció féken tartása érdekében nem leértékelő, hanem felértékelő jellegű volt. A munkaerőpiac meginduló liberalizációja nemcsak a túlfoglalkoztatottságot csökkentette, hanem a munkahelelyek számát is.

Legyengült, válságos helyzetben lévő gazdaságban nincs nagy esély arra, hogy a privatizálandó állami vagyron vásárlói a politikai változások irányának megfelelő belföldiek lehessenek. Hungarikumként említhető, hogy a KGST-n belüli kapcsolatokban kialakult magyar rubelaktívumok alapján a magyar fél követelte legelőször és legerőteljesebben a KGST-együttműködésben a világpiaci árak és a dollárelszámolás bevezetését. Válsághelyzetekben az országok közötti fizetési-elszámolási feltételeket nem keményíteni, hanem puhítani, klíringesíteni szokták. A KGST-országokba szállított magyar gépek „puha” termékek voltak, más piacokra nem exportálhatók, a keletről behozott energiahordozók és nyersanyagok viszont „kemény”, létfontosságú, dollárért értékesíthető árunak számítottak. Ezt az összefüggést a birodalmi politika feladásával a szovjet fél is felismerte és érvényesítette. A magyar törekvés a KGST gyorsított piacosítására sokak számára rejtélyes, de

Bevásárlóturisták Ausztriában

legalábbis érdekes, egyesek szemében fundamentalista liberális volt.

AZ ARÁNYOK MŰVÉSZETE

A rendszerváltás előtt tehát már kirajzolódtak azok az ellentmondásos célkonfliktusok, amelyek rövid és középtávon feszültek a gazdasági-politikai átalakulás és stabilitásteremtés között. Talán még súlyosabbak voltak a feszültségek a rendszerváltástól várható fejlemények és a lakossági várakozások között. Az eladósodással finanszírozott gulyáskommunizmus, majd a Németkormány időszakában megváltozott politikai stílus és a reformkezdeményezések nyomán a lakosság döntő többsége nem volt tisztában az ország tényleges helyzetével, lehetőségeivel. Sajátos paradoxonként a romló gazdasági helyzet javuló politikai közérzettel párosult. Sok évtizeddel korábban megváltó igeiként terjesztették a jelszót, hogy „szovjethatalom plusz villamosítás, egyenlő a kommunizmussal”, a rendszerváltás küszöbén a demokrácia és piacgazdaság „pas de deux”-je ígérte az üdvözülést.

A helyzet és a rendszerváltási feladat rendkívüli súlyosságának, összetettségének megértése iránt nem mutatkozott különösebb társadalmi fogékonyság. A lakosság elsősorú többsége a csodálatosnak remélt rendszerváltástól a kádári teljesítményi követelmények megőrzéséhez svájci béreket és skandináv jólétet remélt. Az 1990 tavaszán regisztrált 102 párt egyike sem remélhette, hogy a gazdasági kihívások megválaszolását lehetővé tevő kemé-

nyebb programmal esélye lehet a választási sikerre. Ezt a veszélyt a pártok ugyancsak felismerték, gondosan el is kerülték, s nagy előszeretettel operáltak leegyszerűsített, délibábkergető jelszavakkal.

Plurális demokratikus politikai rendszer – a diktatúrától eltérően – már politikai racionalitásból sem hagyhatja figyelmen kívül a lakossági várakozásokat. Az ország gazdasági helyzetét ismerők feszült figyelemmel várták a sikeres átalakulás támaszául szolgáló társadalmi-politikai erőter kialakulását. Kirajzolódtak a kockázatok, és szaporodtak a kérdések, hogy a jogalkotás, államtanítás nem szalad-e annyira előre, hogy korlátozódhat, lebénulhat a jövőbeni kormányzat cselekvőképessége, az átalakulás dinamikája.

A magyar politikai kultúrában örökérvényű a Deák Ferenc-i bölcsesség, mely szerint „a politika az arányok művészete”. Negyedszázada az ország előtt feszült a nagy kérdés, hogy adott reál-gazdasági és társadalmi lehetőségek között milyen arányban sikerül megbirkózni a válságkezelés, valamint a piacgazdaság és a demokrácia egyidejű megteremtésének feladataival, hogy a kibontakozó többpártrendszer pozíció-szerzési harcai között érvényesülnek-e majd az ország újjáépítésének érdekei, kialakul-e az új európai kapcsolatrendszerben a megfelelő hely megszerzéséhez szükséges, pártérdekeken felül-emelkedő konszenzuskultúra.

Fenntartható lesz-e az ország jövőjébe vetett bizalom és remény a várható megpróbáltatások ellenére? A kérdések már láthatóak a történelem olvasótábláján. A válaszokat a jövő adja meg. ♦

Tudjon meg még többet a történelemről!

Olvassa
a Rubicont
minden
hónapban!

Előfizetőinknek 2 szám ajándék: 10-et fizet, 12-t kap!

Egyenként is megvásárolható példányok

2003/3-4	Új világrend	699 Ft	☐	2011/7	Háborús bűnösök	645 Ft	☐
2003/6	A történezmestere	448 Ft	☐	2011/8	Királykérdés Magyarországon	645 Ft	☐
2003/9-10	Deák Ferenc, a haza bölcse	699 Ft	☐	2011/9-10	Bethlen István	995 Ft	☐
2004/4	Bibó István, a nemzet lelkiismerete	448 Ft	☐	2011/11	Az avarok	645 Ft	☐
2004/7	Történelem az interneten	448 Ft	☐	2011/12	Gulag	645 Ft	☐
2004/8-9	60-as évek	699 Ft	☐	2011/1 különszám	Dicsőséges dinasztia: Árpád-ház	645 Ft	☐
2004/10	IV. Károly	448 Ft	☐	2011/2 különszám	Náci örökség	645 Ft	☐
2004/12	Az Andrásyvilág	448 Ft	☐	2011/3 különszám	Magyar középkor	645 Ft	☐
2005/1	A háború sötét arcai	498 Ft	☐	2012/1-2	Magyarország a mérlegen	995 Ft	☐
2005/8	Az NSDAP története	498 Ft	☐	2012/3	Kitörés	645 Ft	☐
2006/2-3	Háború a modern korban	789 Ft	☐	2012/4-5	Történelmi tévhit - Krasznahorka büszke vára	995 Ft	☐
2006/7	Terrorbombázások - Tortúra	545 Ft	☐	2012/6	Adók és adófizetők - Hitler stílusa	645 Ft	☐
2006/8	Che Guevara - Keresztesek	545 Ft	☐	2012/7	Újkori olimpiák - Lovagok világa	645 Ft	☐
2007/1-2	Második Trianon	889 Ft	☐	2012/8	Horthy István halála - Kádár arcai	645 Ft	☐
2007/3	Állambiztonság - Titkosszolgálat	595 Ft	☐	2012/9-10	Klebsberg - Aktuális Horthy kép	995 Ft	☐
2007/4-5	Eliték a Horthy-korszakban	889 Ft	☐	2012/11	Volksbund kontra Hűségmozgalom	645 Ft	☐
2007/6-7	A magyar bor századai	889 Ft	☐	2012/12	Sztálin - Nagy perek - A „Kossuth címer”	645 Ft	☐
2007/8	A 20. századi nő	595 Ft	☐	2012/1 különszám	Boszorkányság	645 Ft	☐
2007/9	Személyi kultusok	595 Ft	☐	2012/2 különszám	A Magyar nemesség	645 Ft	☐
2007/10	Horthy Miklós kultusza	595 Ft	☐	2013/1	Híres merényletek - Gestapo	695 Ft	☐
2007/1 különszám	AVO-AVH-III/III	595 Ft	☐	2013/2-3	Nagy Szulejmán - Pápák és a Pápa választás	995 Ft	☐
2008/1	Emigrációk	595 Ft	☐	2013/4	Mozaikok az európai zsidóság történetéből	695 Ft	☐
2008/2-3	Reform, modernizáció	595 Ft	☐	2013/5	Horthy Istvánné - Grófok, hercegek, bárók	695 Ft	☐
2008/4	Szlovákia + Híres asszonyok	595 Ft	☐	2013/6	Szent István nyomában - Fehérvár	695 Ft	☐
2008/5	A repülés úttörői + Edvard Beneš	595 Ft	☐	2013/7	Bethlen Gábor - Kis magyar lőtörténelem	695 Ft	☐
2008/6	Ókori olimpiák + Katyn	595 Ft	☐	2013/8	A mohácsi csata - II. Lajos kontra Szulejmán	695 Ft	☐
2008/7-8	Fekete krónika	895 Ft	☐	2013/9-10	Napoleon - A hatalom és a szélsőjobb a Horthy-korban	995 Ft	☐
2008/9	Fekete-fehér Amerika	595 Ft	☐	2013/11	Hősök tere - Nemzet és emlékezet	695 Ft	☐
2008/10	A doni kálvária + '68 világa	595 Ft	☐	2013/12	A Bethlen-korszak	695 Ft	☐
2008/1 különszám	Titokzatos ókor	595 Ft	☐	2013/1 különszám	A borgiák - Firenze és a Mediciek	695 Ft	☐
2009/1-2	Magyar jobboldali hagyomány	895 Ft	☐	2013/2 különszám	Mi történt Mohács után?	695 Ft	☐
2009/3	A királyiroktól a 301-es parcelláig	595 Ft	☐	2014/1	A székelység története	695 Ft	☐
2009/4	Amiről a címerek mesélnek	595 Ft	☐	2014/2	Zrínyiek	695 Ft	☐
2009/5	Délvidéki tragédia	595 Ft	☐	2014/3	Dózsa György, 1514 - Megszállás, 1944	695 Ft	☐
2009/6	Út a háborúhoz	595 Ft	☐	2014/4-5	Seuzo-kincs - Az I. világháború	995 Ft	☐
2009/7-8	Vadászat Magyarországon	895 Ft	☐	2014/6	A béke kálváriáján - Apponyi Albert gróf	695 Ft	☐
2009/9	A téli háború	595 Ft	☐	2014/7	Egy magyar mítosz - Az aranycsapat	695 Ft	☐
2009/10	Egyenruha-történet - Középkori magyar királynék	595 Ft	☐	2014/8	Sopron - A hűség városa	695 Ft	☐
2009/11	Középkor	595 Ft	☐	2014/9	Isonzó - Doberdó - Caporetto	695 Ft	☐
2010/1	A csendőrség története 1881-1945	645 Ft	☐	2014/10	Az Oszmán Birodalom	695 Ft	☐
2010/2	Szabadkőművesek	645 Ft	☐	2014/11	A kiugrási kísérlet	695 Ft	☐
2010/3	Szélsőjobb oldali radikalizmusok	645 Ft	☐	2014/12	Magyar béketörekvések - Szent-Györgyi Albert	695 Ft	☐
2010/4-5	Trianon és 20-as évek Magyarországa	995 Ft	☐	2014/1 különszám	Európa	695 Ft	☐
2010/6	Kitelepítések - Ki volt Biszku Béla?	645 Ft	☐	2015/1	A nagy háború, 1914-1918	695 Ft	☐
2010/7	A szex és erotika kultúrtörténete	645 Ft	☐	2015/2	Islám radikalizmus - Vitriolos karikatúrák	695 Ft	☐
2010/8	Sikertörténetek a 19. században	645 Ft	☐	2015/3	Haditengerészet	695 Ft	☐
2010/9	1956-os sortűzek - Kulákok	645 Ft	☐	2015/4	1945, egy végzetes év - Hóman Bálint	695 Ft	☐
2010/10	Hitler és Sztálin tábornokai - Károlyi Mihály	645 Ft	☐	2015/5-6	Örmény genocídium 1915 - Német kapituláció 1945	995 Ft	☐
2010/1 különszám	Trianon és a revízió	645 Ft	☐	2015/7	Petőfi élete és halála	695 Ft	☐
2010/2 különszám	Ormos 80	595 Ft	☐	2015/8	Női szerepek a történelemben	695 Ft	☐
2011/1	A Szent Korona viszontagságai	645 Ft	☐	2015/9	A Nádasdyak - Málénkij Robot	695 Ft	☐
2011/2	Vörös terror, fehér terror	645 Ft	☐	2015/10	Koncepciós perek	695 Ft	☐
2011/3-4	A 19. század - Bethlenek	995 Ft	☐	2015/11	Gróf Tisza István	695 Ft	☐
2011/5	Weimar arcai - Megszállások	645 Ft	☐	2015/12	Koronás főek	695 Ft	☐
2011/6	A Hitler-Sztálin paktum	645 Ft	☐	2016/1	Migráció	695 Ft	☐

EGYÉVES ELŐFIZETÉS DÍJ | 2016/3-tól 1 év (12 szám) 6950 Ft

Megrendelem
a Rubicon következő egy évben megjelenő számait o
A régi számokat tartalmazó egységcsomagok közül
kedvezményes áron megrendelem:

2007-es évfolyam (12 szám)*	- 4500 Ft o
2008-as évfolyam (11 szám)	- 4500 Ft o
2009-as évfolyam (11 szám)	- 4800 Ft o
2010-es évfolyam (12 szám)	- 5000 Ft o
2011-es évfolyam (15 szám)	- 6000 Ft o
2012-es évfolyam (14 szám)	- 6000 Ft o
2013-es évfolyam (14 szám)	- 6000 Ft o
2014-es évfolyam (13 szám)	- 6000 Ft o
2015-ös évfolyam (12 szám)	- 6000 Ft o

Új előfizetőinknek postaköltséget nem számítunk fel. Előfizetés nélkül a régi évfolyamokat 500 Ft egyszeri postaköltséggel postázzuk. A fent feltüntetett folyóiratszámaink egyenként is megrendelhetők.

NÉV

INTÉZMÉNY
(KÖZLETTI MEGRENDELÉS ESETÉN)

CÍM / TELEPÜLÉS:

UTCA:

HÁZSZÁM / EMELET, AJTÓ:

TELEFONSZÁM:

E-MAIL:

OLVASHATÓ ALÁÍRÁS

Adja le megrendelését e-mailben: rubicon@online.hu | Rendelhet interneten: www.rubicon.hu
Vagy postai úton: Rubicon szerkesztősége (1161 Budapest, Sándor utca 60.). A megrendeléseket fénymásolva vagy kézzírással is elfogadjuk.

TÖRVÉNY, JOG, IGAZSÁG

SZÉLL KÁLMÁN ÉLETMŰVE

MATHIAS CORVINUS COLLEGIUM
TIHANYI ALAPÍTVÁNY
SZÉLL KÁLMÁN ALAPÍTVÁNY

Széll Kálmán megítélése nem egyértelmű a történészek és a közvélemény szemében. Nálunk valamilyen okból a hétköznapi hősöknek nincs kultuszuk. Igaz, hogy Széll Kálmán nem volt lánglelkű forradalmár, nem vezetett győztes hadseregeket, és nem is tudta hatalmát hosszú távon stabilizálni a századforduló kemény politikai csatáiban. Ennek ellenére a Széll-típusú vezetők lényegesen több figyelmet érdemelnek.

Fiatal pénzügyminiszterként felvállalta a – szinte minden nyelvben, de különösen a magyarban szitokszóknak számító – adóemelési ideáját, s ezzel stabilizálta az államkasszát. Az Osztrák–Magyar Bank létrehozásával és más megfontolt intézkedései révén pedig lényegében lehetővé tette az 1867-ben megkezdett kiegyezés gazdasági lezárását.

Érdemei gazdasági konszolidátorként elévülhetnek, még ha néhányan azt is gondolják, hogy semmi különlegeset nem csinált, csak ésszerű rendet. Aki alábecsüli tevékenységét, nem értik a politika világát és azt, hogy éppen a rendteremtés, a konszolidáció mennyire nehéz feladat.

Rendszerető közszolgaként tette a dolgát. Nem bírta a felfordulást, a rendetlenséget. Képes volt csak azért lemondani a miniszteri posztról, mert a boszniai beavatkozással kapcsolatos költségek túrhetetlenül meghaladták az eredetileg előrejelzetteket, és ez felborította a büdzsét. Csak akkor tért vissza, ezúttal már a végrehajtó hatalom csúcsára, amikor a századforduló politikai élete annyira zsákutcába került, hogy az ő nyugodt és rendszerező irányítása jelentett kiutat, és hozott enyhülést néhány évre.

Jelszavai első olvasatra rendkívül szikárul, már-már unalmasan csengenek: „*törvény, jog és igazság*”.

Törvény, jog, igazság

Széll Kálmán életműve

Szerkesztette: ifj. Bertényi Iván

Ára:
4500 Ft

Ugyanakkor ez a hármas credo az akkori politikai klímában nem kevés előrelátásra vall.

Széll a politika világának hétköznapi hőse volt, nem egy korszakalkotó vezető. Olyan, aki nélkül bizonyos helyzetek egyszerűen nem lettek volna feloldhatók. Sok arculcsapást elkerülhettünk volna, és talán boldogabb nemzet lennénk, ha nem csak az idő fedezékéből becsülnénk meg az olyan vezetőket, mint Széll Kálmán volt.

TOMBOR ANDRÁS

Kötetünkben Széll hosszú és sokoldalú közéleti pályafutásának minden fontos elemét feldolgozták történész szerzőink. A tudományos pontossággal megírt tanulmányok nem csupán Széll életének legismertebb korszakai-

val foglalkoznak. Az államháztartást stabilizáló pénzügyminiszter és az ellenzékkel békés viszonyt kialakító miniszterelnök mellett megismerhetjük a bankárt, a korszerűen gazdálkodó földbirtokost vagy a pályája csúcsán már túlju-

tott, tekintélyes veterán államférfi is. Aki tehát arra kíváncsi, ki volt és mit tett Széll Kálmán, kötetünkben találhatja meg a ma elérhető legalaposabb válaszokat.

IFJ. BERTÉNYI IVÁN

RUBICON-KÖNYVEK

A szerző a második világháborút állította vizsgálódásai középpontjába, de hosszú távú folyamatokban gondolkodik, s gondolatmenetét az első világháború végétől indítja és az újabb világegés következményeivel, a kommunista fordulathoz vezető út felvázolásával zárja.

Deborah S. Cornelius rendkívül olvasmányos stílusban, a szélesebb publikum számára is érthető formában mutatja be azt a csapdahelyzetet, amelyben a trianoni Magyarország folytatta kiűtkeresését. A világháború alatt pedig a harapófogóba szorult ország már csak a rossz vagy még rosszabb közül választhatott.

160 kép • 4 térkép

Könyvesbolti ára: 4980 Ft

Rendelje meg vagy vásárolja meg kedvezményesen a szerkesztőségben!

Szerkesztőségi ára: 3290 Ft

Postai küldeményként: 3290 Ft (+900 Ft utánvét díj)

Megvásárolható és megrendelhető:

Rubicon szerkesztősége

1161 Budapest, Sándor u. 60.

Telefon: 402-1848 • rubicon@t-online.hu

Rendelje meg honlapunkon!

www.rubicon.hu

E számunk a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával készült.

nka
Nemzeti Kulturális Alap

